

in VI. Metaph. text. VIII. dicitur, sunt in rebus; sed verum, & falsum sunt in anima: & ideo voluntas per actum suum tendit in objectum suum, secundum quod se habet in re: & ideo ex bonitate, & malitia rei voluntas actus voluntatis est bonus, & malus: sed intellectus per actum suum tendit in rem, secundum quod est in anima; ratio autem & malorum, & bonorum in anima bonum est: & ideo cognoscere malum, & bonum, in se bonum est: unde Boetius dicit, quod notitia mali bono deesse non potest. Sed malum accidit in actu intellectus ex indebita proportione intellectus ad rem, ex eo scilicet quod apprehendit rem aliter esse quam sit. Intelligere enim rem falso, est malum in actu intellectus, sicut verum est bonum ejus, ut dicitur in VI. Ethic. cap. III. Actus igitur intellectus sic malus non habet etiam eodem modo rationem culpæ, sicut actus voluntatis, qui invenitur suo modo malus: quia ratio culpæ primo in actu voluntatis invenitur; in actibus autem intellectus, & aliarum potentiarum non nisi secundum quod sunt imperati a voluntate. Ratio enim culpæ in actu deformi est, ex hoc quod procedit ab eo qui habet dominium sui actus. Hoc autem est in homine secundum illam potentiam quæ ad plura se habet, nec ad aliquod eorum determinatur nisi ex seipsa, quod tantum voluntati convenit: potentia enim organa affixæ coguntur ad aliquem actum per immutationem organorum, sine quibus in actum exire non possunt; intellectus autem quamvis sit potentia non affixa organo, tamen cogitur ad aliquid ex ratione, vel argumento, sive deficit ab aliquo in quod non potest ex defectu demonstrationis, & intellectualis luminis; voluntas autem potest de se in quodlibet quod apprehensum fuerit, nec ab eo per aliquam rationem violententer prohiberi potest. Quia cum intellectus feratur in rem, secundum quod res est in anima, prout habet rationem veri, indiget intellectus ad intelligendum rem aliquo medio lumine, vel demonstratione, per quod rem deducatur in hoc quod ad intelligendum sibi sit proportionata: unde etiam per rationem potest necessario avelli, ne alicui rei consentiat: sed voluntas, ut dictum est, fertur in suum objectum, secundum quod est in re: & ideo oportet ut aliquam operationem habeat in rem ad hoc quod fiat sibi proportione, vel exoliando eam a materia, vel aliquid hujusmodi, sicut intellectus facit; sed directe in rem apprehensam, secundum quod est, fertur: & ideo non potest deficere quin feratur in quodcumque voluerit, neque aliquo prohibente, neque per aliquem ejus defectum.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum in cogitationibus potest esse dupliciter: vel in quantum cogitationes sunt; & sic non est in eis nisi peccatum vanitatis, secundum quod intellectus deberet occupari utilioribus cogitationibus, & occupatur inutilibus; nec hoc in culpam imputatur, nisi secundum quod actus intellectus natus est a voluntate imperari: vel in quantum cogitationes propter delectationem rei cogitatur queruntur; & sic potius est peccatum in delectatione rei cogitata secundum memoriam, & speciem, quam in ipsa cogitatione. Illa autem delectatio non est in intellectu, sed in concupiscibili, & irascibili cuius est actus cogitatus: unde tale peccatum reducitur ad idem genus (ut fornicationis, & homicidii) in quo est ipse actus peccati: exterius perpetratur, non est in cogitatione.

Ad secundum dicendum, quod illa perfecta operatio intellectus quæ est hominis, secundum quod est homo, non habet rationem meriti, nisi secundum

quod est a voluntate imperata, sicut cum quis in contemplatione divinorum meretur: & similiter e contrario non est culpa in actu intellectus errantis, & varia cogitantis, nisi secundum quod actus ejus est a voluntate imperata.

Ad tertium dicendum, quod peccatum de quo nunc loquimur, quod rationem demeriti habet, non opponitur virtuti quolibet modo acceptæ, sed virtuti secundum quod est principium actus meritorii, & remunerabilis. Quamvis autem perfectio intellectus, ut scientia, & sapientia, possit habere rationem virtutis ex hoc solo quod perfectio intellectus est opus ejus bonum reddens, secundum quod facit recte intelligere; non tamen habet quod actus ejus sit remunerabilis, & meritorius, nisi secundum quod est imperatus a voluntate.

Ad quartum dicendum, quod infidelitas non est peccatum in intellectu existens, nisi secundum quod actus intellectus est imperatus a voluntate: sic enim & fides in eo est: quia secundum Augustinum tract. xxvi. in Joan. credere non potest homo nisi volens. Similiter etiam nisi homo voluntarie omittat quod facere deberet, in infidelitatem non incideret: quia si quod in se est faceret, Deus revelaret sibi quod credere deberet.

Ad quintum dicendum, quod artes illæ non sunt prohibita, secundum quod tantum in cogitatione stant, sed per accidens, in quantum sunt occasio peccandi, secundum quod notitia artis disponit, & inclinat ad usum artis, qui sine peccato esse non potest: & si etiam ipsa speculatio artis peccatum dicatur, hoc non erit nisi ex parte speculantis, qui aliis intendere, tenetur, si tamen per hujusmodi considerationem ab illis retrahatur.

Ad sextum dicendum, quod artes illæ non sunt prohibita, secundum quod tantum in cogitatione stant, sed per accidens, in quantum sunt occasio peccandi, secundum quod notitia artis disponit, & inclinat ad usum artis, qui sine peccato esse non potest: & si etiam ipsa speculatio artis peccatum dicatur, hoc non erit nisi ex parte speculantis, qui aliis intendere, tenetur, si tamen per hujusmodi considerationem ab illis retrahatur.

Deinde queritur, quomodo homo naturaliter bonum velit: & circa hoc queruntur duo.

Primo. Utrum homo velit bonum naturaliter. Secundo. Utrum idem motus sit quo homo vult bonum naturaliter, & quo vult malum.

ARTICULUS I. Utrum homo naturaliter velit bonum.

III. contra Gent. cap. xxiv.

1. Ad primum sic proceditur. Videtur quod homo naturaliter bonum non velit. Illud enim quod naturale est, idem est apud omnes. Sed non omnes homines bonum volunt. Ergo bonum velle non est eis naturale.

2. Præterea. Ad illud quod est naturale, non assuescimus, ut in II. Ethic. cap. 1. dicitur. Sed homo per assuetudinem efficitur habilior ad bona volendum. Ergo bonum velle non est homini naturale.

3. Præterea. Illud quod est secundum naturam, semper est in suo actu; & si deficit, non deficit nisi in minori parte, propter aliquod accidentale impedimentum. Sed homo frequenter deficit a bona volendo. Ergo non est sibi naturale.

4. Præterea. Secundum naturalia neque mereamur, neque demeremur. Sed ex hoc quod aliquis bona vult, meretur. Ergo bona velle non est naturale.

5. Præterea. Illud quod est naturale, non tollitur per peccatum: quia data naturalia etiam in demonibus integra manent, ut Dionysius dicit in cap.

rv. de div. Nom. Sed per peccatum alienatur homo a voluntate bonorum. Ergo velle bonum non est naturale.

Sed contra. Matth. 1v. dicitur in Glossa, (a) quod virtutes sunt homini naturales: & hoc (1) etiam dicit Philosophus in VI. Ethic. cap. xii. Sed secundum virtutes aliquis inclinatur ad bonum volendum. Ergo bonum velle est homini naturale.

Præterea. Sicut pars intellectiva perficitur in veri cognitione, ita pars affectiva perficitur in voluntate boni. Sed cognoscere verum est naturaliter desideratum ab omnibus: quia omnes homines natura scire desiderant, ut Philosophus dicit, in procem. Metaph. Ergo velle bonum est homini (2) naturale.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod illud dicitur esse naturale alicui rei quod convenit sibi secundum conditionem suæ formæ, per quam in tali natura constituitur, sicut ignis naturaliter tendit sursum. Forma autem per quam homo est homo, est ipsa ratio, & intellectus. Unde in illud quod est conveniens sibi secundum rationem, & intellectum, naturaliter tendit. Bonum autem cuiuslibet virtutis est conveniens homini secundum rationem: quia talis bonitas est ex quadam commensuratione actus ad circumstantias, & finem, quam ratio facit. Unde quadam inclinationes virtutum, sive aptitudines præexistunt naturaliter in ipsa natura rationali, quæ virtutes naturales dicuntur, & etiam per exercitium, & deliberationem complentur, ut in VI. Ethic. cap. ix. dicitur: ideo homo naturaliter in bonum tendit. Sed motus naturalis a forma progreditur, secundum conditionem formæ. Voluntas autem talis conditionis est, & ratio, ut non sint determinata ad unum, quin in aliud flecti possint: & ideo quamvis velle bonum homini sit naturale, nihilominus tamen potest malum velle, non in quantum est malum, sed in quantum existimatur bonum.

Ad primum ergo dicendum, quod ista naturalis inclinatio in bonum invenitur in hominibus omnibus; sed quia, ut dictum est, voluntas non est necessario determinata ad unum, non oportet quod omnes actu bonum velint.

Ad secundum dicendum, quod inclinatio voluntatis ad bonum, quæ est in natura humana, non est per assuetudinem; sed habitus quo perficitur ista habitus, est vel per consuetudinem, vel per infusionem.

Ad tertium dicendum, quod in illis quæ sunt determinata ad unum, semper sequitur actus naturalis, nisi impediatur; & impedimentum contingit in minori parte: sed voluntas non est natura quædam determinata ad unum, & præterea habet impedimentum semper sibi conjunctum, scilicet carnem repugnantem: unde Apostolus Rom. vi. 12. (3) *Invenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee.* Et ideo homo a voluntate boni simpliciter abducitur in id quod est appetens bonum.

Ad quartum dicendum, quod actus naturalis in his quæ sunt determinata ad unum, non potest esse in II. Sent. Tom. II.

(1) Al. & hoc dicit Philosophus in VI. Ethic. quod secundum &c. (2) Al. deest naturale. (3) Vulgata: *Videtur autem aliam &c.* (4) Al. Secundo potest dici, quo aliquis &c.

Ex Edit. P. NICOL. (a) Aliis verbis, & plenius, in illud quod sub finem cap. dicitur: *Circuibat docens in synagogis*, ubi nimirum ait, quod justitias naturales docebat, charitatem, humilitatem, & hujusmodi, quæ naturaliter habentur: & ex Auctore quidem imperfecti operis in Matth. sumpta est hom. vi. 11. ut & in Catena S. Thomæ aurea indicatur, licet nullius nomen præferat.

meritorius: quia tales actus voluntati non subjacent, ut patet in actibus nutritivæ partis: sed actus illi qui imperio voluntatis subjacent, meritorii sunt, etiam si homo naturaliter ipsos velit.

Ad quintum dicendum, quod inclinatio illa naturalis numquam per peccatum tollitur; quamvis habitus, ut dictum est, semper per peccatum minuitur.

ARTICULUS II.

Utrum voluntas qua homo naturaliter vult bonum, & qua vult malum, sit eadem.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod eadem voluntas sit qua homo naturaliter vult bonum, & qua vult malum. Potentia enim rationalis se habet ad opposita. Sed voluntas quædam est rationalis potentia. Ergo se habet ad opposita: ergo eadem est boni, & mali.

2. Præterea. Eadem est voluntas ut natura considerata, & voluntas deliberata. Sed voluntate ut natura considerata homo vult naturaliter bona; voluntate autem deliberata homo vult malum. Ergo eadem voluntate homo vult naturaliter bonum, & malum.

3. Præterea. Liberum arbitrium est quo eligitur bonum, & malum, ut supra dictum est, dist. xxiv. Sed liberum arbitrium est voluntas, ut ex prius determinatis patet. Ergo eadem voluntas est quæ in bonum naturaliter tendit, & quæ malum vult.

4. Præterea. Sicut se habent verum, & falsum ad cognitionem, ita bonum, & malum ad affectionem. Sed eadem potentia, videlicet ratio, quæ est veri, est etiam falsi. Ergo eadem voluntas quæ est boni naturaliter, etiam est mali.

5. Præterea. Potentia determinata ad unum non potest esse principium actus meritorii. Sed si voluntas alia est quæ fertur in bonum, & quæ in malum; una earum erit determinata ad bonum, & alia ad malum, vel saltem altera determinata erit. Ergo neutra earum poterit esse principium meriti, vel demeriti. Sed contra. Idem non pugnat contra seipsum. Sed voluntas qua homo naturaliter bonum vult, impugnat per illam qua homo malum vult. Ergo non est una voluntas utraque.

Præterea. Idem naturaliter non tendit in duo contraria. Sed bonum, & malum sunt contraria. Ergo non est eadem voluntas quæ in bonum, & malum tendit.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod illud quo aliquis bonum, & malum vult, potest tripliciter dici. Uno modo illud principium quod est inclinans ad bonum, vel malum; & hoc modo non est idem quo aliquis vult bonum, & malum: quia ipsa voluntas sensualitatis inclinatur naturaliter in delectabile carnis, quod est sibi conveniens, & hominis est malum, in quantum est homo; voluntas autem rationalis, prout est natura hominis, sive prout consequitur naturalem apprehensionem universalium principiorum juris, est quæ in bonum inclinatur. (4) Secundo modo potest dici.

Bbb

ci principium quo aliquis vult bonum, vel malum, illud quo quis eligit bonum, vel malum, sequendo hanc, vel illam inclinationem; & sic est eadem voluntas. Tertio modo potest dici ipse actus voluntatis, quo voluntas vult bonum, & quo vult malum in actu; & sic non est dubium alium esse actum voluntatis, quo quis vult bonum, & quo vult malum.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis potentia rationalis sit ad opposita, non tamen ad utrumque oppositorum æqualiter ordinatur; sed ad unum naturaliter, & ad alterum, secundum quod a perfectione propriæ naturæ deficit; & ideo alia est voluntas quæ naturaliter tendit in bonum, scilicet voluntas rationis, & alia quæ naturaliter tendit in malum hominis, secundum quod est homo, scilicet voluntas sensualitatis, & præcipue secundum quod est per fomitem corrupta.

Ad secundum dicendum, quod voluntas ut deliberata, & ut natura, non differunt secundum essentiam potentiam: quia naturale, & deliberatorium non sunt differentie voluntatis secundum se, sed secundum quod sequitur iudicium rationis: quia in ratione est aliquid naturaliter cognitum quasi principium indemonstrabile in operabilibus, quod se habet per modum finis, quia in operabilibus finis habet locum principii, ut in VI. Ethic. cap. 11. dicitur. Unde illud quod finis est hominis, est naturaliter in ratione cognitum esse bonum, & appetendum; & voluntas consequens istam cognitionem dicitur voluntas ut natura. Aliquid vero est cognitum in ratione per inquisitionem ita in operativis, sicut in speculativis; & utrobique, scilicet tam in speculativis, quam in operativis, contingit inquirentem rationem errare: unde voluntas quæ talem cognitionem rationis sequitur, deliberata dicitur, & in bonum, & malum tendere potest, sed non ab eodem inclinante, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium nominat potentiam eligentem bonum, & malum, & non illud quod ad utrumque inclinatur.

Ad quartum dicendum, quod quamvis eadem ratio possit esse veri, & falsi, non tamen ex eodem habet quod sit utriusque; sed ex virtute primorum principiorum, quæ sunt naturaliter cognita, habet ut veritatem cognoscat, ex phantasia vero habet ut falsum iudicet. Similiter in electione voluntatis est rectitudo ex naturali inclinatione, cum auxilio gratiæ; sed est in ea peccatum ex corruptione inferiorum virium, quæ in peccatum inclinatur.

Ad quintum dicendum, quod voluntas est secundum hoc determinata, & in unum naturaliter tendens, ita quod in alterum naturaliter non tendit; non tamen in illud in quod naturaliter tendit, de necessitate, sed voluntarie tendit; unde & potest illud non eligere. Similiter potest etiam non eligere illud peccatum in quod sensualitas corrupta inclinatur: quia inclinatio naturalis, ut dictum est, est secundum exigentiam naturæ inclinantis.

QUÆSTIO III.

Deinde queritur de superiori scintilla rationis: & circa hoc queruntur tria.

Primo. Utrum superior scintilla rationis possit extinguui.

Secundo. Supposito quod non extinguatur, utrum conscientia possit errare.

Tertio. Utrum conscientia errans liget.

ARTICULUS I.

Utrum superior scintilla rationis possit extinguui.

De verit. quæst. XVI. a. 1. & q. XVII. a. 2. ad 3.

1. **A**D primum sic proceditur. Videtur quod superior scintilla rationis possit extinguui. Error enim rationis extinctio ejus dicitur, quia tenebræ comparatur. Sed hanc scintillam rationis contingit errare, ut patet in Glossa Hieronymi Ezech. 1. ubi præter verba quæ in littera inducuntur, paullo post subdit: *Hanc autem conscientiam sæpe præcipitari videmus.* Ergo superior scintilla rationis potest extinguui.

2. Præterea. Superior scintilla rationis videtur esse superior rationis pars. Sed ratio superior potest peccare, etiam mortaliter, ut supra dictum est. Ergo scintilla ista potest extinguui.

3. Præterea. Proprietas hujusmodi scintilla est, quamdiu manet, ut malo remurmuret. Sed in hæreticis nihil est quod remurmuret in his peccatis quæ secundum sectam suam faciunt: quia etiam in occisione justorum arbitrantur se obsequium præstare Deo, ut dicitur Joan. XVI. Ergo scintilla rationis est in eis extincta.

4. Præterea. Philosophus dicit in VII. Ethicor. cap. VIII. quod mali, scilicet qui habitum vitii jam acquisiverunt, ignorantiam finis habent. Sed non potest fieri murmur quantum ad actum, nisi secundum quod cognoscitur deviatio à fine. Ergo videtur quod in illis quorum potentia per hujusmodi habitus corruptæ sunt, hujusmodi murmur cesserit, & ita scintilla rationis in eis extinguatur.

5. Præterea. Idem est quod remurmurat malo, & quod inclinatur ad bonum. Sed in damnatis non est aliquid incitans eos ad bonum. Ergo nec in eis est aliquid remurmurans malo; & ideo scintilla rationis in eis extinguatur.

Sed contra. Scintilla rationis extinguui non potest, lumine intellectus remanente. Sed lumen intellectus numquam per peccatum tollitur, quia lumen illud ad imaginem pertinet, ut patet ex eo quod dicitur in Psalm. IV. 7. *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine;* ubi Glossa exponit de consignatione imaginis. Ergo scintilla rationis per peccatum non extinguatur.

Præterea. Illud quod est naturale, per peccatum non tollitur. Sed inclinatio ad bonum est homini naturalis, ut dictum est, quæ est secundum rationis scintillam. Ergo scintilla rationis per peccatum non extinguatur.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod, secundum Dionysium in VII. cap. de divin. Nom. divina sapientia conjungit prima secundorum ultimis primorum, quia, ut in Lib. de Causis, propos. xxx. ostenditur, in ordine creatorum oportet quod consequens præcedenti simuletur, nec hoc potest esse, nisi secundum quod aliquid participat de perfectione ejus; quod quidem inferiori modo est in secundo ordine creaturarum quam in primo: unde hoc quod inferior creatura de similitudine superioris participat, est supremum in inferiori, & ultimum in superiori, quia est deficientius receptum quam in superiori sit. Inter creaturas autem talis est ordo ut primo sit Angelus, & secundo sit rationalis anima. Et quia rationalis anima cot-

po-

pori conjuncta est, ideo cognitio debita sibi secundum suam proprium ordinem, est cognitio quæ a sensibilibus in intelligibilia procedit, & non pervenit in cognitionem veritatis, nisi inquisitione præcedente: & ideo cognitio sua rationalis dicitur. Quia vero Angelus simpliciter incorporeus est, nec corpori unitur, cognitio naturæ suæ debita est ut simpliciter sine inquisitione veritatem apprehendat: propter quod intellectualis natura nominatur. Oportet ergo quod in anima rationali, quæ Angelo in ordine creaturarum configuratur, sit aliqua participatio intellectualis virtutis, secundum quam aliquam veritatem sine inquisitione apprehendat, sicut apprehenduntur prima principia naturaliter cognita tam in speculativis quam etiam in operativis: unde & talis virtus intellectus vocatur, secundum quod est in speculativis; quæ etiam, secundum quod in operativis est, synderesis dicitur: & hæc virtus scintilla convenienter dicitur, quod sicut scintilla est modicum quid ex igne evolans, ita hæc virtus est quædam modica participatio intellectualitatis, respectu ejus quod de intellectualitate in Angelo est: & propter hoc etiam superior pars rationis scintilla dicitur, quia in natura rationali supremum est: unde & Hieronymus (a) dicit quod per aquilam significatur, quæ cætera animalia in volando transcendit: ita & hæc virtus transcendit rationabilem, quæ per hominem significatur, & concupiscibilem quæ per vitulum, & irascibilem quæ per leonem. Sicut autem non contingit in speculativis intellectum errare circa cognitionem primorum principiorum, quin semper repugnet omni ei quod contra principia dicitur; ita etiam non contingit errare in practicis in principii primis: & propter hoc dicitur, quod hæc superior rationis scintilla, quæ synderesis est, extinguui non potest; sed semper repugnat omni ei quod contra principia naturaliter sibi indita est.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut non contingit intellectum errare circa principia secundum se considerata, contingit tamen errare circa ea, secundum quod sunt virtute in conclusionibus, per malam ratiocinationem; ita etiam lumen synderesis in se numquam extinguatur; sed secundum quod deliberando deducitur in conclusionem operabilis, potest esse defectus, secundum quod per impetum delectationis, & passionis cuiuscumque, aut etiam falsæ inductionis errorum; conclusio non recte ex principii primis deducitur: & ideo non dicit, quod synderesis præcipitur, sed quod conscientia præcipitur, quæ est conclusio, ut supra dictum est; & est in ea virtus synderesis, sicut virtus principiorum in conclusione.

Ad secundum dicendum, quod synderesis est aliud à superiori parte rationis, quia est supra totam rationem, ut Hieronymus dicit in Glossa inducta: unde non sequitur quod si in ratione sit peccatum, in synderesi sit peccatum.

Ad tertium dicendum, quod sicut lumen intellectus naturale non sufficit in cognoscendo ea quæ fidei sunt; ita etiam non sufficit in remurmurando his quæ contra fidem sunt, nisi lumine fidei adjuncto: & ideo synderesis etiam in infidelibus manet integra quantum ad lumen naturale; sed quia privato (1) lumine

In II. Sent. Tom. II.
(1) Id est ablato. (2) Vulgata addit illis.

Ex Edit. P. Nicol. (a) Super eundem locum Ezechielis jam notatum, ubi non ex proprio sensu, sed aliorum interpretatione quatuor animalibus mystice ibi designatis quatuor potentias animæ comparari notat, rationem homini, partem irascibilem leoni, concupiscibilem vitulo, synderesim aquilæ, quasi super omnes alias eminentem, ac eas, cum à recto aberrant, corrigentem;

fidei excæcati sunt, non remurmurat eorum synderesis his quæ contra fidem sunt. Vel dicendum, quod synderesis semper remurmurat malo in universali; sed quod in hæretico non remurmurat huic malo particulari, hoc contingit propter errorem rationis in applicatione universalis principii ad particulare opus, ut patebit in sequenti articulo.

Ad quartum dicendum, quod ignorantia malorum qua finem ignorant, non est ignorantia opposita scientiæ universali; quia si à malo quæretur, utrum bonum esset fornicari, diceret quod non: sed habet ignorantiam finis oppositam scientiæ de fine, secundum quod immiscet se ad electionem hujus particularis operis, sicut principium ad conclusionem immiscetur: & ita propter inclinationem habitus contrarii deficit malus de finis iudicio. Judicat enim hoc esse tamquam per se bonum, ut cum muliere delectetur: & ideo propter inclinationem habitus, & impetum passionis non percipitur mente synderesis murmur, quia anima est quasi inebriata passione. Unde & si exterius contrarium proferat, non tamen mens sua interius ita tenet; sicut ebrii dicunt verba sapientum exterius, quæ tamen interius non intelligunt: & est exemplum Philosophi in VII. Eth. cap. V. in hac materia loquentis.

Ad quintum dicendum, quod etiam in damnatis manet naturalis inclinatio qua homo naturaliter vult bonum; sed hæc inclinatio non dicitur actum aliquem, sed solum ordinem naturæ ad actum. Hic autem ordo, & habitus numquam in actum exit, ut bonum actualiter vellet, propter perpetuum impedimentum obstinationis voluntatem ligantis; sed tamen naturalis cognitio manet: & ideo semper manet murmur rationis contra voluntatem; voluntas tamen numquam rationi obedit.

ARTICULUS II.

Utrum conscientia aliquando erret.

De ver. q. XVII. art. 3.

1. **A**D secundum sic proceditur. Videtur quod conscientia numquam erret. Ad hoc enim quod aliquod iudicium sit certum, oportet in dictis testium certam veritatem esse. Sed in divino iudicio, quod certissimum est, numquam à justitia declinans, conscientia tenet locum testis, ut patet Rom. 11. 15. *Testimonium reddente (2) conscientia eorum.* Ergo conscientia infallibilem veritatem habet, & ita non errat.

2. Præterea. Illud quod est naturale, est idem apud omnes, & semper. Sed secundum Basilium, in principio Proverbiorum, conscientia est naturale iudicium. Ergo conscientia semper manet in sua rectitudine, & ita non errat.

3. Præterea. Illud quod est primum in aliquo ordine, oportet esse fixum, & stans: omnis enim motus procedit ab immobili, ut dicit Augustinus VIII. super Gen. cap. XXI. Sed lex est dirigens in omnibus actibus humanis. Ergo lex immobiliter rectitudinem continet. Sed conscientia est lex intellectus nostri, ut dicit Damascenus de Fide orth. Lib. IV. cap. 2. Bbb 2

Ex Edit. P. Nicol. (a) Ubi dicitur, quod conscientia est lex intellectus nostri, ut dicit Damascenus de Fide orth. Lib. IV. cap. 2. Bbb 2